

Nr 6

Utlåtande i anledning av motioner rörande införande av interimistiska körkort.

Tredje lagutskottet har behandlat två i riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 10 i första kammaren av herr *Sundin* samt nr 18 i andra kammaren av herrar *Börjesson* i Falköping och *Gustavsson* i Alvesta.

I motionerna hemställas, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning om sådan ändring av vägtrafikförordningen, att nya förare av motorfordon i första hand erhåller interimistiska körkort med en giltighet av ett år och att de efter att under detta år ha ådagalagt lämplighet som förare beviljas slutgiltiga körkort i enlighet med vad i motionen anförts».

För motionernas närmare innehåll redogöres nedan.

Gällande bestämmelser

Gällande bestämmelser om körkort återfinnes i *vägtrafikförordningen den 28 september 1951*. Förordningen har utfärdats av Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande.

Enligt 29 § 1 mom. får motorfordon eller med gummihjul försedd traktor endast föras av den, som genom *körkort*, utfärdat av länsstyrelse, är berättigad därtill. Om vissa undantag från denna körkortsplikt — främst avseende s. k. övningskörning och körning av personer, som i främmande stat äger föra motorfordon — stadgas i 30 och 37 §§. — Körkort förekommer av tre slag, nämligen för bil, för motorcykel och för traktor (29 § 2 mom.). Körkort för bil får bara meddelas den, som fyllt 18 år, samt körkort för motorcykel eller traktor blott person, som uppnått 16 års ålder (3 mom.). Om särskilda skäl förefinnes, får dock körkort för traktor meddelas den, som fyllt 15 år. Om innehavare av körkort för motorcykel icke fyllt 18 år, gäller körkortet endast för s. k. lätt motorcykel och för traktor.

Den, som önskar erhålla körkort, skall enligt 31 § 1 mom. undergå *förarprov* inför särskild besiktningsman eller, i fråga om körkort för traktor, annan av länsstyrelse därtill förordnad person. Förarprov för bil eller motorcykel må enligt 3 mom. godkännas blott om sökanden efter prövning under olika trafikförhållanden samt skriftligt och muntligt förhör finnes

a) besitta ur trafiksäkerhetssynpunkt erforderlig körskicklighet, sinneshälsa och omdömesförmåga;

Bihang till riksdagens protokoll 1962. 9 saml. 3 avd. Nr 6

b) äga för brukandet erforderlig kännedom om det slag av motorfordon, varom fråga är;

c) hava nödiga insikter om gällande trafikföreskrifter samt om den verkan ur trafiksäkerhetssynpunkt, som trötthetstillstånd och alkoholhaltiga drycker medföra å den mänskliga organismen;

d) äga kunskaper om de särskilda risker, som äro förenade med omkörning, färd över järnvägs korsning, passerande av barn som uppehåller sig på eller invid vägen, körning under mörker, vid halt väglag eller under andra mera svårbemästrade eller farofyllda trafikförhållanden samt om det körsätt, som förare i olika situationer har att tillämpa för att undgå olyckor; samt

e) hava sådana kunskaper om trafikolyckornas omfattning, orsaker och karaktär samt sådana insikter i övrigt, att sökanden kan antagas förstå nödvändigheten av ett varsamt och hänsynsfullt uppträdande i trafiken.

Förarprov för traktor må godkännas, om sökanden efter skriftligt och muntligt förhör befinnes äga sådana insikter, som ovan under c) angivits (4 mom.). — Har sökande avlagt godkänt prov, skall den, som anställt provet, utfärda kompetensbevis (5 mom.). — Medborgare i våra nordiska grannländer kan under vissa förutsättningar erhålla körkort här i riket utan att undergå förarprov (KK 12 okt. 1956 om rätt för person, som i främmande stat äger framföra motorfordon, att erhålla körkort utan att undergå förarprov).

Vid ansökan om körkort skall enligt 32 § 1 mom. vägtrafikförordningen sökanden regelmässigt — förutom kompetensbevis och intyg om viss syn- och hörsel förmåga — bl. a. foga ett av polismyndigheten i sökandens mantalsskrivningsort inom tre månader före ansökningen utfärdat intyg avseende huruvida sökanden med hänsyn till sina personliga förhållanden får anses lämplig som förare av körkortspliktigt fordon, s. k. *lämplighetsintyg*. Författningsrummet innehåller detaljerade bestämmelser om den undersökning, som skall föregå utfärdandet av detta intyg.

Jämlikt 32 § 2 mom. äger vederbörande länsstyrelse utfärda körkort, sedan den prövat ingivna handlingar och den ytterligare utredning, som kan befinnas erforderlig. Vid prövningen skall särskilt beaktas, om sökanden gjort sig känd för nyktert levnadssätt och om det kan antagas, att han såsom förare av körkortspliktigt fordon kommer att visa hänsyn till andra, omdöme och ansvar samt respekt för trafikens regler. Den, som sakfälltts för fylleri eller olovlig körning, må ej erhålla körkort inom två år från förseelsen, om det ej kan anses uppenbart, att han likväl är att bedöma såsom skötsam. — Till sökande, som lider av lyte, sjukdom eller syn- eller hörselnedsättning, som väsentligen minskar hans förmåga att föra fordon av aktuellt slag, får körkort endast utfärdas i de fall och på de villkor, som Konungen bestämmer. Bestämmelser härom har intagits i vägtrafikkungörelsen 67—68 §§.

Över utfärdade körkort skall länsstyrelse föra *körkortsregister* (32 § 6 mom. vägtrafikkungörelsen). I 72—75 §§ vägtrafikkungörelsen gives närmare bestämmelser om sådant register.

I 33 § vägtrafikkungörelsen återfinnes reglerna om *återkallelse av körkort*. Häri stadgas, att länsstyrelse under vissa förhållanden skyndsamt skall ompröva frågan om lämpligheten som fordonsförare hos person, för vilken länsstyrelsen utfärdat körkort. Detta gäller, när länsstyrelsen med hänsyn till inkomna underrättelser finner skälig anledning förelägga till antagande att körkortsinnehavaren icke uppfyller de förutsättningar, som gäller för erhållande av körkort. I sådant fall kan länsstyrelsen förelägga vederbörande förare att inkomma med lämplighetsintyg, läkarintyg eller kompetensbevis. Fullgör körkortsinnehavaren ej föreläggandet, kan detta leda till att hans körkort återkallas. Länsstyrelsen kan också själv eller genom polismyndighet införskaffa erforderlig utredning. — I vissa fall skall körkortet regelmässigt återkallas. Detta gäller, om föraren gjort sig skyldig till grov vårdslöshet i trafik, till rattfylleri, trafikonykterhet eller smitning. Samma är förhållandet, om han genom upprepade förseelser mot de bestämmelser, som i trafikens eller trafiksäkerhetens intresse meddelats för förare av motordrivna fordon, visat bristande vilja eller förmåga att rätta sig efter dessa bestämmelser eller om han annars vid färd med motordrivet fordon i något för trafiksäkerheten väsentligt hänseende grovt åsidosatt de förpliktelser, som åligger honom som fordonsförare. Körkort skall vidare återkallas, om körkortsinnehavare gjort sig skyldig till fylleri eller olovlig körning och det ej kan anses uppenbart, att han likväl är skötsam, liksom om föraren med hänsyn till onyktert levnadssätt finnes inte böra betros med körkort. Samma regel gäller för det fall att förare genom brottslig gärning ådaga-lagt påtaglig brist på hänsyn till andra eller på grund av personliga förhållanden i övrigt icke kan anses lämplig såsom förare av körkortspliktigt fordon. Om förares förutsättningar att föra körkortspliktigt fordon blivit så väsentligt minskade genom sjukdom, skada eller dylikt, att han ur trafiksäkerhetssynpunkt icke vidare bör inneha körkort, skall kortet också i regel indragas.

Reglerna om återkallelse av körkort kompletteras med föreskrifter i 80 och 81 §§ vägtrafikkungörelsen. Domstolar, nykterhetsnämnder m. fl. ålägges här en omfattande underrättelseplikt rörande vissa brott och förseelser m. m., som är av betydelse för bedömningen av en körkortsinnehavares lämplighet att inneha körkort. Underrättelse skall i förekommande fall tillställas den länsstyrelse, som utfärdat körkortet för den ifrågavarande personen.

Vägtrafikkungörelsen innehåller jämväl regler om varning till körkortsinnehavare (34 §) samt om interimistisk återkallelse (33 § 3 mom.) och om omhändertagande (35 §) av körkort.

Frågans tidigare behandling

I sitt år 1957 framlagda betänkande, Trafiksäkerhet II (SOU 1957: 18), behandlade 1953 års trafiksäkerhetsutredning frågan om s. k. *provisoriska körkort* (sid. 208—212). Utredningen framhöll till en början på anförda skäl, att körkortsgivningen kunde sägas blott vila på en presumtion, att sökanden uppfyllde de krav, som måste uppställas på en lämplig motorförare. I betänkandet angavs därefter i huvudsak: Den tanken låg nära till hands, att man fastställde en provotid, under vilken den nye föraren fick tillfälle att visa, om han verkligen motsvarade kraven på en motorförare. Körkortet borde med andra ord vara provisoriskt under en viss tidsperiod. En sådan anordning skulle kunna tjäna, icke bara som ett ytterligare medel att uppspara de olämpliga förarna, utan också som ett korrektiv mot två olycksfrämjande förhållanden, vilka i regel förelåg samtidigt hos en ny körkortsinnehavare, nämligen bristande trafikvana och ungdom. Detta syntes kunna ske genom åtgärder, som var ägnade att hos de nyblivna körkortsinnehavarna giva eftertryck åt kravet på omsorg och varsamhet. Genom att låta körkortet gälla provisoriskt under viss tid och icke taga slutlig ställning till frågan om vederbörandes lämplighet, förrän han verkligen visat sig ha förmåga att under växlande trafikförhållanden framföra motorfordon på betryggande sätt, skulle den nye körkortsinnehavaren på ett alldeles särskilt sätt kunna göras uppmärksam på nödvändigheten av ett varsamt färdssätt under den första tiden efter körkortsförvärvet, alltså under den tidsperiod, som ur flera synpunkter var den mest kritiska under en persons tid som förare. Angelägenheten hos den nye föraren att få behålla körkortet skulle med den största sannolikhet leda till ett mera sansat och varsamt körsätt från hans sida. Föraren skulle därigenom undgå att invecklas i olyckor och skulle tillägna sig goda vanor i trafiken. — Utredningen föreslog därför ett stadgande i vägtrafikförordningen av innehåll att utfärdat körkort skulle vara provisoriskt under en tid av ett år räknat från dagen för dess utfärdande. Förslaget om provisoriska körkort skulle också gälla i fråga om körkort, som utfärdats efter återkallelse. Utredningen föreslog vidare särskilda regler beträffande omhändertagande av provisoriska körkort. Den grundläggande tanken i dessa regler var, att innehavare av provisoriskt körkort, vilken i samband med trafikolycka gjorde sig skyldig till vårdslöshet i trafik av icke ringa beskaffenhet, skulle underkastas en mera ingående undersökning beträffande sin lämplighet i olika avseenden än som kunnat ske vid körkortets utfärdande. I avvaktan på utgången av denna undersökning skulle körkortet vara omhändertaget av vederbörande myndighet.

I den till 1958 års riksdag framlagda *propositionen nr 69*, som i huvudsak grundade sig på här berörda betänkande av trafiksäkerhetsutredningen, upptogs icke något förslag om provisoriska körkort.

Föredragande departementschefen, statsrådet Skoglund, angav härom till en början, att det var naturligt, att en förare, som nyligen erhållit körkort och icke hunnit skaffa sig någon större rutin, hade lättare att råka ut för olycksfall än en van förare. Enligt departementschefen var nog de äldre och mera erfarna förarna benägna att betrakta de nyblivna förarna som ett allvarligt osäkerhetsmoment och hade därför lätt att resa krav på ingripanden mot dem ur trafiksäkerhetssynpunkt. Deras åsikt saknade icke berättigande, och statsrådet fann åtgärder, bl. a. i form av bättre förarutbildning, erforderliga. Statsrådet övergick därefter till frågan om det kunde vara lämpligt att också tillgripa administrativa åtgärder med tanke blott på de nyblivna förarna och angav därom:

Själva kärnpunkten i problemet, nämligen att i trafiken uppträder förare med skiftande erfarenhet och kvalifikationer i övrigt, är det icke möjligt att komma till rätta med på detta sätt. F. ö. kan den omständigheten, att en nybliven förare vållar en trafikolycka, icke i och för sig anses vara mera graverande än om detsamma händer en erfaren förare. Trafikreglerna är — och detta icke utan skäl — så stränga, att manöverfel som beror på bristande rutin i stor utsträckning bedömes som vårdslöshet i trafik. I körkortshänseende torde dylika fel hos en nybliven förare i regel böra bedömas mildt. Ett helt annat bör däremot bedömandet bli, om föraren medvetet utsatt sig för risker, som han sedan visat sig icke vara i stånd att bemästra. Om detta sistnämnda fall är för handen, bör enligt min uppfattning körkortsmyndigheten taga frågan om vederbörandes lämplighet under förnyat övervägande. Detta bör emellertid i princip gälla vare sig körkortet är av äldre eller nyare datum.

Utredningens förslag att körkort under ett år räknat från utfärdandet skall vara provisoriskt synes mig därför icke vara särskilt starkt motiverat. Den strängare observans över nyblivna förare, vartill förslaget i denna del syftar, skulle enligt förslaget bestå enbart i en befogenhet för polismyndighet resp. poliskommissarie att omhändertaga körkortet redan om det på sannolika skäl kan antagas, att vederbörande gjort sig skyldig till vårdslöshet i trafik av icke ringa beskaffenhet. Det torde icke kunna undvikas, att en bestämmelse av sådant innehåll skulle leda till högst olika tolkning och rentav godtycke i tillämpningen.

Departementschefen angav avslutningsvis, att i propositionen intagna förslag till utökad rapporteringsskyldighet för polismyndighet och skärpning av reglerna om återkallelse av körkort syntes tjäna i stort sett samma syfte som förslaget om provisoriska körkort samt att det i allt fall torde vara lämpligt avvakta viss tids erfarenhet av de åtgärderna, innan radikallare sådana insattes. Statsrådet kunde icke på dåvarande stadium tillstyrka förslaget om provisoriska körkort.

I de med anledning av propositionen väckta likalydande *motionerna* I: 339 och II: 437 hemställdes, att riksdagen måtte besluta att körkort skulle vara provisoriskt under två år, räknat från dagen för utfärdandet, och benämnas nybörjarkörkort.

Andra lagutskottet avstyrkte i sitt utlåtande nr 20 de ifrågavarande motionerna och anförde till stöd därför:

Enligt förslaget har bestämmelsen om provisoriskt körkort icke förenats med några andra praktiska bestämmelser än just den, att det skall benämnas nybörjarkörkort. Den psykologiska betydelsen av en sådan benämning — motionärerna synes lägga stor vikt härvid — torde i hög grad vara beroende av i vilken mån till benämningen är knutna några särstadganden för innehavaren av körkort av ifrågavarande slag. Den skärpta tillsyn över de nyblivna förarna, som synes vara ett av ledmotiven för motionärerna, skapas eller främjas icke blott och bart genom att de nyutfärdade körkortet erhåller en särskild benämning. Därtill fordras också att särskilda kontrollåtgärder sättes in mot innehavare av körkort, varom här är fråga. Några praktiska förslag i sådant avseende innehåller motionerna icke. För övrigt vill utskottet för sin del gärna ansluta sig till departementschefens uttalande, att manöverfel, som beror på bristande rutin hos en nybliven förare, i regel bör bedömas mildt.

Vid utskottets utlåtande fanns fogad en *reservation* av två utav utskottets ledamöter, vari förordades bifall till motionerna.

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan.

Motionernas innehåll

Motionärerna erinrar om bilismens allt snabbare expansion och den därav följande ökade trafikintensiteten, som medför ökad olycksfrekvens. I motionerna anges att, även om ökningen i antalet olyckor under senare år proportionellt sett icke varit så stor som ökningen i antalet registrerade bilar under motsvarande tidsperiod, måste det dock sägas föreligga ett klart orsakssamband.

Motionärerna anför härefter:

Förarnas kompetens spelar i detta sammanhang otvetydigt en betydande roll. Blickarna kommer därvid närmast att riktas på den utbildning av bilförare som vanligen föregår avläggandet av körkortsprov. Det bör betonas att allt vad som kan göras för att förbättra bilförarutbildningen är av stort värde för en ökad trafiksäkerhet. Hur förarutbildningen och körkortsprovet än utformas kan man dock inte komma ifrån att enskilda personers lämplighet som bilförare på detta stadium endast till en del går att objektivt bedöma. Det är då närmast den tekniska färdigheten och det elementära kunnandet av trafikregler som låter sig bedömas. Det praktiska omdömet får bilföraren ofta inte tillfälle att visa förrän han — utrustad med ett körkort — befinner sig ute i den reguljära trafiken. Om hans omdöme då inte fyller kravet kan följderna för honom själv och medtrafikanterna bli ödesdigra. Det är uppenbart att det tar en avsevärd tid innan en ny bilförare förvärvat den rutin och de erfarenheter som gör att hans duglighet som bilförare objektivt kan bedömas.

Ur denna synpunkt vore det angeläget med en reform av vägtrafikförordningens bestämmelser om krav på körkort, så att den definitiva bedömningen av en bilförares lämplighet kunde ske vid en senare tidpunkt än nu. Detta kunde ske genom att efter avlagda körkortsprov i första hand läm-

nas ett interimistiskt körkort med en giltighet av ett år. Vid utgången av det interimistiska körkorets giltighet skulle på detta sätt finnas anledning att automatiskt granska om under provotiden något kommit vederbörande till last, som synes tyda på att denne icke skulle vara att anse såsom kvalificerad för innehav av körkort.

En väsentlig fördel med detta system torde kunna sägas ligga på det psykologiska planet. En ny bilförare vet med sig, att körkortet är interimistiskt och villkorligt. Detta bör kunna verka som en återhållande faktor under det första år, då rutin och praktisk erfarenhet skall förvärvas och det goda omdömet ådagaläggas.

Utskottet

Såsom i motionerna angivits är en god förarutbildning och effektiva körkortsprov otvivelaktigt av stort värde för trafiksäkerheten. Såsom också gjorts gällande av motionärerna, torde det — hur utbildningen och proven än utformas — icke kunna undvikas att körkort i viss utsträckning kommer att tilldelas personer, vilkas omdöme icke fyller de krav, som bör uppställas på en förare av motorfordon. Motionärerna har velat finna ett medel häremot i ett uppskjutande av den definitiva bedömningen av körkortsfrågan intill dess körkortsinnehavaren under en längre tid fått visa sitt praktiska omdöme i den normala trafiken. I motionerna föreslås därför att körkortet skall vara provisoriskt under en tidrymd av ett år från utfärdandet. Vid utgången av denna tid skulle enligt motionärerna anledning finnas till en automatisk omprövning av lämplighetsfrågan. I motionerna betonas särskilt den psykologiska betydelsen av att den nye föraren vet med sig att hans körkort är villkorligt.

Som framgår av den tidigare redogörelsen har likartade förslag framlagts såväl av 1953 års trafiksäkerhetsutredning i dess år 1957 avgivna betänkande som i motioner, vilka väckts vid 1958 års riksdag i anledning av att utredningens förslag icke biträtts i den proposition, som då framlades på grundval av betänkandet. Utskottet finner de skäl, som i dessa sammanhang anfördes av departementschefen och andra lagutskottet, alltjämt bärande. Utskottet vill särskilt hänvisa till gällande regler om återkallelse av körkort, vilka synes innebära en förhållandevis god garanti för att olämpliga fordonsförare kommer att betagas rätten att inneha körkort. Det bör också beaktas att värdet ur provosynpunkt måste bli mycket varierande beroende på olikheter under provotiden i fråga om både körsträcka och trafikförhållanden de olika förarna emellan. Den förbättring av trafiksäkerheten, som skulle kunna vinnas vid ett genomförande av motionärernas förslag, synes än vidare knappast stå i rimlig proportion till den administrativa belastning, som den föreslagna omprövningen måste medföra. Behovet av att körkort i möjligaste mån förbehålles personer med erforderlig kompetens synes utskottet bäst kunna nås genom åtgärder ägnade att ytterligare effektivisera förarutbildning och körkortsprov. Enligt vad utskottet

erfarit har statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet också förutskickat att han avser att inom kort hemställa om bemyndigande att tillkalla en utredning rörande utbildningen av förare av motorfordon m. m.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 10 och II: 18, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 14 februari 1962

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Oswald, Göran Karlsson, Kristiansson, Ebbe Ohlsson, Knut Johansson, Åkesson, Åke Larsson och Ernst Olsson;

från andra kammaren: herrar Levin, Nyberg, fru Torbrink, herrar Andersson i Ryggestad*, Persson i Tandö, Wachtmeister, Hamrin i Kalmar och Mattsson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr Wachtmeister.